

De kennis van het heem, de heemkunde, zal haar volledig doel maar bereiken wanneer ze in ons dagelijksch leven een toepassing vindt.

En die toepassing kan ze alleen maar vinden in een met het volk innig verbonden (vooral kinderrijk) Vlaamsch en christelijk gezin.

Laten we andermaal eens formuleeren : de heemkunde heeft o. m. ten doel, door de kennis van het heem in het verleden en in den huidige stand van zaken, een zeker intellectueel genot te smaken, het heem meer en meer lief te hebben en uit de heemkennis zekere besluiten te trekken, die van nut kunnen zijn voor de huidige en toekomstige generaties.

Het heem in zijn eenvoudigsten vorm is het gezin en alles wat rond de personen die deel uitmaken van dit gezin, draait en keert : roerend en onroerend goed, de geschiedenis van de familie, stamboomen, gewoonten, eigenaardigheden, familiestukken enz... Het heem verbreedt wanneer we gaan van het gezin naar gehucht of wijk, naar dorp, gemeente, gouw...

Laten we ons hier echter beperken tot het gezin.

Jarenlang hebben wij onze familie bestudeerd, allerlei documenten in gemeentehuis, pastorie en museum ingekeken en afgeschreven; wij hebben papieren, kaarten, doodsbrieven, sanctjes, foto's, pachtbrieven, belastingsbiljetten, dagbladknipsels, en wat weet ik al, schoontjes in een kaft verzameld. En nu ligt het daar.

Ja, dit werk kostte studie. Die studie heeft ons intellect gescherpt, want we kwamen in aanraking met allerlei takken van wetenschap : geslachtskunde, wapenkunde, ziektenleer, toponymie, aardrijkskunde enz. Wij hebben er veel genot aan beleefd. Ons gezin, onze familie zijn ons dierbaarder geworden; wij zijn meer en meer tot de overtuiging gekomen dat we van mekaar afhangen en moeten afhangen. Volksverbondenheid! Christelijke naastenliefde! Wij zijn zelfs tot zekere ontdekkingen gekomen, dat bv. een oude ziekte in een of ander voor-geslacht in de huidige generatie den kop wilde opsteken en we zijn naar den dokter geloopt. Gelukkig bij tijds.

Dat samen is heemkunde. Maar is dat alles?

Neen!

Nu pas begint het.

Het grondprincipe is dit : zoolang wij den moed niet bezitten zelf een volksverbonden, Vlaamsch nationaal en christelijk kinderrijk gezin te stichten, en zoolang we voor dit gezin onzen thuis, ons gezinsleven, onze familietradities niet zoodanig inrichten en uitbouwen dat wij aansluiting vinden bij de vorige gezonde generaties en in de toekomst onze kinderen als bodemverbonden menschen gaan leven — en dit door opvoeding en door het voorbeeld bij de ouders zelf, dit door beïnvloeding met alles wat in den thuis gebeurt en wat er zich bevindt — zoolang blijft de heemkunde een doode zaak.

Heemkunde moet leven! Heemkunde moet een toepassing vinden.

Wij behandelen hier niet de gezinspolitiek, die als beginsel huldigen moet wat de encycloek «Rerum Novarum» zegt : ieder gezins-hoofd moet een zoodanig loon verdienen dat hij samen met zijn vrouw en kinderen een

menschwaardig bestaan leiden kan. Een gezinspolitiek behelst : goed loon; gezond, ruim woonhuis met tuin, liefst in eigendom; opvoeding der kinderen thuis; de moeder van een talrijk kroost geen slavin; de verpoizing in het gezin, de kunst in het gezin...

Bij dit laatste blijven we staan. Dit houdt verband met heemkunde.

In één slag willen wij nu opsommen hoe we de heemkunde en de heemkunst in onzen huiskring kunnen toepassen. Het spreekt vanzelf dat niet alles moet gedaan worden : elk doe een keuze!

1. — Wij zijn in de verre geschiedenis onzer aloude familie *voornamen* tegengekomen, die nu zonderling klinken, ook welbekende en die nu nog in gebruik zijn. Wij lazen artikels over oude voornamen, afkomst en beteekenis. En wij stellen de vraag : welke namen dragen onze kinderen? Raar klinkende namen, uitheemsche, excentrieke? Engelsche, Fransche of Duitsche? Schamen wij ons even en wanneer de gelegenheid daar is, zoeken we niet ver, geven we ons kind een Germaanschen, Dietschen, Vlaamschen naam, waar beteekenis, pit en kruim in steekt. Geven we ons kind den naam van een Dietschen heilige, dan verloochenen wij het christelijk patroonschap niet! Ons land is als een kathedraal, waar in ieder kleurig glasraam de felle figuren branden van onze nationale heiligen : vrouwen en mannen, geleerden en simpele menschen, grijsaards en kinderen; heiligen die van ons zijn, die onder ons hebben gewoond en het best onze nooden en onze verzuchtingen kennen. Hun voorbeeldig leven zal ons een spoorslag zijn, hun specifieke eigenschappen kunnen ook de onze worden en onze kinderen zullen hun naam dragen.

Sint Arnout, de ridder-bisschop en vredestichter in Vlaanderen; Sint Godelieve van Gistel, de lijdzame, alles verdragende echtgenoot; Sint Jan van Diest, de zuivere Brabantse jongeling, patroon van de Vlaamsche studeerende jeugd; Sint Lutgardis van Tongeren, de God-minnende, beschermheilige der Vlaamsche intellectueelen; Gelukzalige Karel de Goede, die gevraagd werd eerst om koning van Palestina te worden en daarna keizer van Duitschland; Sint Ludwina van Schiedam, de lijderes, de verduilige; Gelukzalige Jan Ruusbroec, de Godschouwer, die vlamde van hemelse liefde; Sint Goedele van Herdersem, Fiere Margriet van Leuven, Sint Guido van Anderlecht, de H. Ida, de H. Odrada, de H. Berlindis, de H. Idesbald, de Martelaren van Gorcum en tientallen andere heilige mannen, vrouwen en kinderen, waarmee wij in de gemeenschap der heiligen leven kunnen en bidden.

2. — Misschien hebben wij in de geschiedenis onzer familie een *geboorte*-aankondiging gevonden, in den eenen of den andere vorm, en ze zorgvuldig bewaard als een kostbaar familiestuk. Maar hebben wij zelf bij de geboorte van een kind een kunstig versierd en geestig opgesteld geboorteprentje laten drukken en naar vrienden en kennissen gestuurd? Een verzameling geboorte- of doopprentjes van onze eigen kinderen, geeft een verrijnd genot.

3. — En alzoo belanden we bij de *familie-graphiek*.

Wat is familiegraphiek? Alle drukwerk (of zelf gemaakte teekening), dat het karakter draagt van een kennisgeving en gemaakt is

HVV

voor een bepaalde gebeurtenis in het leven van een persoon of familie. Als zoodanig kan men onderscheiden: verlovingskaarten, huwelijksaankondigingen, prentjes bij geboorte, eerste en plechtige communie, eerste H. Mis, vertrek van een missionaris. Verder spijskaarten voor feestelijke familiemaaltijden, betuigingen van deelneming, dankbetuigingen, gelukwensen, Kerst- en Nieuwjaarswensen, Paasch- en Pinksterwensen, kennisgeving van adresverandering, overlijdensberichten (vooral van kleine kinderen), promotieberichten, uitnodigingen, visitekaartjes, ex libris, hoofden van brieven, facturen, omslagen enz.

Zoo'n prentjes kan men zelf teekenen en kleuren. Beter is, wanneer men geen kunstvaardige hand heeft, zijn vriend teekenaar of een graphisch kunstenaar aan te spreken. De teekening laat men clichéeren en de drukker maakt er dan, met den tekst, een mooi prentje van. Het cliché kan een hout- of lino-sneede zijn, een ets, een litho, een kopergravuur, enz.

Verscheidene kunstenaars hebben heel mooi gewerkt voor de familiegraphiek: Jos. Speybrouck, Jan Toorop, Jeanne Hebbelinck, Jeanne Duchêne, schilder Severin, Nelly Degouy, Felix Timmermans, Antoon Herckenrath, Elsa Severin, Rik Keuterickx enz.

Er zijn mensen — vooral groote mensen — die een verzameling aanleggen van familiegraphiek en die honderden verschillende ex libris, geboorteprentjes e.a. bezitten. Zou dat ook geen mooie bezigheid zijn voor uw kinderen? Filmsterren, oorlogschepen en wapens geraken stilaan uit de mode... nu er geen chocolade meer is. De gezinsgraphiek moet in het «familieboek» een eereplaats innemen.

De tekst is natuurlijk ook van groot belang: steeds oorspronkelijk zijn en beknopt, passende spreuken en gedichten gebruiken. Het geheel van het prentje, teekening én tekst, moet voor naam en toch eenvoudig en volksch voor den dag komen.

4. — De *huwelijks*folklore bekleedt in de heemkunde een voorname plaats. Huwelijken worden nu nog afgesloten! Eeren wij de gebruiken die in onze streek, in onze familie alleen misschien, traditie geworden zijn?

Verlovings- en huwelijkscontracten worden afgesloten, die samen met kunstig opgemaakte verlovingskaart, huwelijksaankondiging, trouwboekje, telegrammen van gelukwensen, verslag van het huwelijksfeest, foto's, geschenken enz... — liefdebrieven! — in den familie-koffer bewaard worden. Het feest zelf moet volgens een zekere volksche traditie verlopen: versiering van tafel, spijskaart, toespraken, zang, dans, gezelschapspelen... Liedjes en spelen kunnen voorbereid worden. Een boerenbruiloft is geen stadsfeest. Ook de spijzen dienen in acht genomen te worden. Het is gebeurd dat voor een boerenbruiloft de boer twee varkens slachtte (vóór den oorlog) en dat twee dagen vóór het feest de keuken in handen gegeven werd van een «kokes» uit de stad. Deze beweerde dat op een ordentelijk feest, naar de Brusselsche mode dus, er geen varkensvleesch op tafel mocht komen. En inderdaad: niets te zien van de blinkende zwarte of witte pensen, geen kotteletteken, geen «ooren en pootjes» met lekkere pruimen... Er werd door de boerenmagen honger geleden! En de boer had twee varkens geslacht!

5. — Hetzelfde bij een sterfgeval, met doodenmaal, bij geboorte, communie, familie, Eerste H. Mis-feest.

6. — In de familiegraphiek is alleen het *ex libris* reeds een heemkundige studie waard. Bezit onze familie geen oud boekmerk? Zouden wij en vooral onze kinderen geen *ex libris* verzamelen en uitwisselen met andere verzamelaars? Beginnen wij alvast met een eigen *ex libris* te ontwerpen en in onze boeken te plakken. Ook hier moet oordeel- en kan heemkundig te werk gegaan worden.

7. — De laatste jaren hebben wij heel wat gelezen, gehoord en gezien over *poppenspel*: heemkundige bijdragen, geschiedenis, opvoeringen enz.

Hebben wij er al eens aan gedacht een eigen huispoppentheater te maken?

Ook hier is een traditie vast te leggen: geregelde poppenopvoeringen op feestdagen, vooral des winters en meestal door de kinderen zelf.

8. — Hebben wij een *Kerst*traditie en een Kerstkind-geest weten te scheppen in ons gezin? Laten wij, aansluitend met wat onze voorouders deden, samen met de kinderen een Kerststalleken maken voor den huiskring. De Kerstgebruiken zetten in met den Adventskrans, het maken van den stal en de personages, dan de uitstalling, Kerstliederen, Kerstvertellingen, Nieuwjaar, Driekoningen; laat de gebuerkinderen binnen komen en zingen, teekenen die liedjes op en geef de kinderen een cent of een koek.

9. — Bezitten wij een *huis*apothek, met de noodzakelijkste medicamenten, verbandmiddelen en een goed medicijnenboek? Onze voorouders bezaten die, opgeborgen in een kunstig gebeeldhouwd en versierd kastje.

10. — Wie maakt er als tegenhanger van de huisapothek een *huissanctuarium*, waarin de gewijde zaken, wijwater, watten, kruisbeeld, palmtak en kerkboeken bewaard worden?

11. — Hebben wij ons oud *geslachtswapen* (niet het privilege van den adel!) opgezocht — of zoo wij er geen bezitten, er zelf oordeelkundig een ontworpen — en toegepast ter versiering van bv. familiegraphiek (geboorteprentje, huwelijksaankondiging, ex libris), van de wanden, Vlaamsche schouw, luchter, glasraam, familie-koffer, huisapothek of andere familiestukken?

12. — Hebben wij er al eens aan gedacht zelf een robuusten houten *familiekoffer* te maken, met vervaarlijke maar kunstig gesmede sloten en scharnieren, versierd met familiewapen, met Germaansche en christelijke symbolen? In zoo'n familiebrandkast of -kist worden het familieboek en andere kleine familiestukken bewaard.

13. — Nog andere *familiestukken* moeten weer de fierheid, den kunstzin, soms ook den rijkdom van het gezin uitmaken: familie-schouw (Vlaamsche schouw), familie-uurwerk, -stoel, -zetel, -bed, -kast, -kruisbeeld, tientallen andere zaken, en dit om een reeds uitgestorven traditie te doen herleven.

Al die voorwerpen kunnen even goed «modern» als «antiek» zijn!

14. — In onze gang of vestibule hangen wij een kunstig gebeeldhouwd of geteekend «*huiszegen*», die van den Heer den zegen afsmeekt over huis, inwonenden en binnentre-

denden. M
eenlopend

15. — O
dig» versie
keningen,
reproductie,
traditie, ve

16. — V
versiering
stellingen,
Hebbelinck
versiering,
versioenen
het behang
vallen.

17. — W
Dit verom
huisbiblioth
en Thomas
geneeskund
de keuken
boeken; de
en verzame

rekte op hu
huisbiblioth
kunst, wete
verdiende p
Dagbladen
eigen ruimt

18. — W
beginnen is
denis gesch
huis en eige
familiewap
enz.(1). Di
spiegel van
De gezinsk
over naar d

19. — H
voegd word
doopprentje
school, reiz
meegegeven
stichte gezin

20. — So
boek. Och,
bluf is, aris
ook een gas
past bij ee

Op den o
de eerste b
zegen die in
tekst: «He
en allen die
het huis. Er
begint de in
beleefd aan
dichter zet
regel, een
geestigheid;
een vlugge
afwisseling

21. — De
in de famili
ste belang
ortwikkeling
kinderen.

De spelen

(1) Vgl. «
Zeitung» v
raison» in
Red.

erfeval, met doo-
mmunie-, familie-,

k is alleen het ex-
ge studie waard.
boekmerk? Zou-
eren geen ex libris
et andere verzame-
met een eigen ex
ze boeken te plak-
en kan heemkun-

ben wij heel wat
over *poppenspel* :
schiedenis, opvoe-

gedacht een eigen
?

vast te leggen :
n op feestdagen,
door de kinderen

mistraditie en een
scheppen in ons
nd met wat onze
t de kinderen een
den huiskring. De
den Adventskrans,
e personages, dan
a, Kerstvertellin-
en; laat de gebu-
en zingen, teeken
deren een cent of

apothek, met de
n, verbandmidde-
boek? Onze voor-
en in een kunstig
stje.

genhanger van de
arium, waarin de
atten, kruisbeeld,
ard worden ?
d *geslachtswapen*
adel!) opgezocht
a, er zelf oordeel-
toegepast ter ver-
phiek (geboorte-
g, ex libris), van
uw, lichter, glas-
theek of andere

eens aan gedacht
familiekoffer te
kunstig gesmede
d met familiewa-
ristelijke symbo-
st of -kist worden
leine familiestuk-

estukken moeten
n, soms ook den
aken : familie-
familie-uurwerk,
uisbeeld, tiental-
een reeds uitge-
even.

even goed «mo-

ibule hangen wij
of geteekenden
er den zegen af-
en en binnentre-

denden. Motieven en teksten kunnen zeer uit-
eenlopend zijn.

15. — Onze *wanden* kunnen wij «heemkun-
dig» *versieren* met spreuken, schilderijen, tee-
keningen, gravures, houtsneden, of kunstige
reproducties ervan. Geen banaliteit! Ook hierin
traditie, verfijnde smaak en kunstzin.

16. — Vooral de *kinderkamer* vraagt in hare
versiering onze aandacht : kinderlijke voor-
stellingen, zooals bv. de prentjes van Mev.
Hebbelink, staan het best. Geen overdreven
versiering, niet te veel prentjes. Liever met de
seizoenen eens afwisselen. Over de keus van
het behangselpapier zou heel wat te zeggen
vallen.

17. — Wij spraken reeds over het ex libris.
Dit veronderstelt *boeken*. Hebben wij een
huisbibliotheek? De kerkboeken, Evangelies
en Thomas Hamerken in het huissanctuarium;
geneeskundige boeken in de huisapothek; in
de keuken beschikt moeder over haar recepten-
boeken; de kleuters hebben hun eigen school-
en verzamelmateriaal, de groteren hun eigen
rekje op hun kamer. Vader is meester over de
huisbibliotheek, waarin de regionale literatuur,
kunst, wetenschap niet vergeten zijn, doch de
verdiende plaats bekleeden!

Dagbladen, tijdschriften en knipsels krijgen
eigen ruimte.

18. — Waar wij onmiddellijk moeten mee
beginnen is ons *familieboek*, waarin de geschie-
denis geschreven wordt onzer familie, van ons
huis en eigendom, waarin we vinden stamboom,
familiewapen, familiestukken, foto's, kaarten
enz.(1). Dit familiealbum blijve een trouwe
spiegel van wel en wee !

De gezinskroniek blijft in de familie en gaat
over naar den oudsten zoon.

19. — Hierbij kan, vanaf de geboorte, ge-
voegd worden een *album voor ieder kind* apart:
doopprentje, foto's, ziekten, gebeurtenissen op
school, reizen... Het wordt met den bruidschat
meegegeven bij het huwelijk; in het nieuw ge-
stichte gezin wordt het dan het familieboek.

20. — Sommige families bezitten een *gasten-
boek*. Och, denken we niet dat dit allemaal
bluf is, aristocratisch,... officieel gedoe. Neen,
ook een gastenboek bezit een eigen charme, die
past bij een gezonden familiegeest.

Op den omslag prijkt het familiewapen. Op
de eerste bladzijde een afdruk van den huis-
zegen die in de gang hangt, met bv. volgenden
tekst : «Heer, zegen dit huis en zijn bewoners
en allen die het binnentreden». Een foto van
het huis. Enkele nota's over het huis. En dan
begint de teekening der gasten. Men vraagt
beleefd aan elk datum en handteekening. Een
dichter zet een vers, een schrijver een proza-
regel, een geestigaard een kleine onschuldige
geestigheid; een schilder of teekenaar voegt er
een vlugge schets bij. Aldus komt er heel wat
afwisseling in zoo'n gastenboek.

21. — De bezigheden, de *spelen*, de feestjes
in de familie zijn eveneens van het allergroot-
ste belang én voor de opvoeding én voor de
ontwikkeling én voor den traditiegeest van de
kinderen.

De spelen op het geburenpleintje — onze

(1) Vgl. «Das Familienbuch» in «Brüsseler
Zeitung» van 6 Augustus en «Les livres de
raison» in «Bulletin de l'Ouest» van 31 Juli.
Red.

kinderen moeten ook bij het thuis spel geregeld
in contact komen met geburenkinderen; onze
schoonste herinneringen hebben wij aan onze
rakkersstreken op straat of in 't bosch! — of
in het speeltuintje moeten hun vrijen loop
gaan : dansen, zingen enz... De volksliedjes
en de volksspelen komen hier zuiver tot hun
recht. En : het kind leert al spelende. Toezicht
is niet uitgesloten!

22. — Er moet traditie bestaan bij onze *fa-
miliefeestjes* : naam- en verjaarfest van moe-
der, vader, moederkens- en vaderkensdag, slui-
terkensdag, pannekoekendagen, Sint Maarten,
Sint Nikolaas of Sinte Greef, Kerstmis, Nieuw-
jaar, Paascheieren rapen enz... Vaste familie-
feestdagen in 't leven roepen, Programma sa-
menstellen. Echter niet te gemaakt. De kinde-
ren, onder zekere leiding, laten doen, Beschrij-
ving van zoo'n feest past in het familieboek.

23. — *Verzamelen* bij de kinderen en ook
bij groote menschen kan zeer leerrijk zijn —
mag niet tot een blinde passie uitgroeien. Maar
wat verzamelen? De tijd van «koereurs» en
filmsterren moet voorbij zijn. Waarom ook niet
eens familiegraphiek, foto's of prentkaarten,
druk- en illustratiewerk, planten en insecten
er steenen uit de streek? Waarom zelfs niet,
samen met de kinderen, «heemkundige» knip-
sels verzamelen uit dag- en weekbladen, tijd-
schriften en brochures die naar de scheurmand
gaan?

Wij moeten ook onze kinderen opleiden in
de heemkunde; niet alleen de schoonheid van
het heem, maar ook de schoonheid en het nut
van de studie van het heem moeten wij hun
inprenten.

Wat knipsels betreft zal de belangstelling
voor het een of het ander onderwerp afhangen
van ouderdom, ontwikkeling, geestesrichting,
vakkennis enz. Laat de kinderen doen en geef
ze daarbij wat leiding, raad, richtlijnen. Het
opgehoopde materiaal (ordelijk geklasseerd!),
zal in den loop der jaren wel gezuiverd en van
het overtollige gedund worden.

Zoo bezit men knipsels over of arteikels van
een familielid of naamgenoot, die misschien
wel tot denzelfden stam behoort. Dit geeft aan-
leiding tot interessante opsporingen en ontdek-
kingen.

Zeer belangwekkend zijn knipsels over voor-
en familienamen, over plaatsnamen (bv. de
artikels van Jan Lindemans), beroemde streek-
genooten, Germaansche symbolen, Christelijke
symbolen, huismarken, weerspreuken, volks-
liedjes, folklore van Kerstmis, Nieuwjaar, Drie-
koningen, Vastenavond, Meimaand, Oogst, fol-
klore van bepaalde heiligen... Onuitputtelijk
is deze bron. Soms verschijnt in 't een of 't
ander blad of tijdschrift (bv. in «Toerisme»)
een brok geschiedenis van de gemeente, met
volkskundige en toeristische eigenaardigheden.
Wanneer deze drukwerken niet bewaard en in-
gebonden worden, knipt men de artikels uit :
tenslotte heeft men bv. een verzameling betref-
fende al de gemeenten zijner gouw.

24. — Gedurende de lange *winteravonden*
moet ieder zijn bezigheid hebben. Ook deze kan
in verband met heemkunde worden gebracht
en ten dienste gesteld van den huiskring.

In ieder groot gezin zijn er knutselaars. De
kunstzin moet geleid en uitgebaat : kunstige
schaar- of papierknipsels, zaagwerk, lino- of
houtsneden, teekenen, het familieboek versie-
ren, knipsels inpiakken enz.

25. — Wat kan er bv. al niet in de *Meimaand* gedaan worden? In de tuin maken wij een staakpeltje, met een «zandtapijt» ervoor, op de schouw en in ieders kamer pronkt tusschen de bloemen het kunstige Lievevrouwbeeldje. De volksbedevaarten worden niet geminacht. Gedurende onze wandelingen zullen wij samen met de kinderen het een of het ander veldkapeltje opknappen en versieren en... er bidden en zingen.

**

Dat alles kan men, het eene min, het andere meer, levende, toegepaste heemkunde noemen. Wanneer wij den diepen zin van de heemkunde in dien geest zullen begrepen hebben, dan

DE VOORLOOPIGE LIJST DER VLAAMSCHER MONUMENTEN VAN GESCHIEDENIS EN KUNST

In den eersten jaargang van ons tijdschriftje en in het eerste deel van de «Inleiding tot de Heemkunde» pleitte Prof. Dr Ir Stan Leurs overtuigend voor deze lijst en behandelde hij uitvoerig de regelen welke bij het opmaken ervan dienen in acht te worden genomen.

Zijn warme oproep heeft niet den uitslag opgeleverd, dien we mochten verwachten. Menig belangstellende wist wellicht, trots allen uitleg, nog niet best hoe den arbeid voor zijn gemeente aan te pakken en tot een goed einde te brengen.

We hebben daarom onzen consulent gevraagd een voorbeeld uit te werken en wel voor een «moeilijke» gemeente. De behandeling van Moorsel-bij-Aalst hieronder moge velen tot navolging aansporen! Zou ze sommigen eerder afschrikken, dan weze hun voorgelopen: eenerzijds dat hun dorp waarschijnlijk heel wat «gemakkelijker» is, anderzijds dat een onvolledige of zelfs een onnauwkeurige inzending voor ons Verbond en consulent Prof. Leurs ook belang hebben.

Wie slaat nu zonder verwijl de handen aan den ploeg?

In het begin van volgend jaar verschijnt in onze Heemkundige Bibliotheek het geheele rechterlijke kanton Aalst, de stad waarschijnlijk uitgezonderd. - V.

MOORSEL

1119 Morcelle (mort. : mulle aarde; zele : groot zaalgebouw).

Bijnamen der inwoners : Boksers (vechters); Zwerten (katholieken) en Witten (de anderen).

a. *Neolithische* nederzetting, vermeld in «Bulletin de la Société Anthropologique de Bruxelles», b. XLII, 1927, bl. 152-186, en b. XLVI, 1931, bl. 19.

— Op den Kaalberg, het hof Teksel, en den Asscherenbosch zou men in 1879 *gallo-romeinische* pannen zonder merk en aarden vaatwerk opgegraven hebben.

b. 2. Het hof Teksel, een goed bewaarde ronde feudale terp van ±65 m. doorsnee, met sporen van vroegere wallen en gracht; reeds vermeld in de «Vita Gudulae» (X^e eeuw).

c. 1. De Sint-Martenskerk ligt 75 m. ten Zuiden van het vierkant dorpsplein; aan den Zuidkant van dit plein de Sint-Gudulakapel; beide geörienteerd naar het N. O.

Bestaat uit :

— Een vierkanten zandsteenen laatromaanschen Westoren (XIII²), bestaande uit vier ongelijke geledingen; het gelijkvloers met dubbele hoekfrijten aan de frontzijde; het heeft in den

pas wordt de studie van het heem een groot nut en een groot genot.

Meer dan ooit moet onze aandacht gaan naar de kern van volk, staat en kerk : het gezin. Wij zijn in dezen modernen tijd den thuis ontvlucht. Wij moeten terug naar den thuis. Terug naar het heem. Wij moeten mekaar leeren ontdekken. En de ontdekking, de kennis van mekaar, van al wat in en rond het heem geleefd heeft en nu nog leeft, zal aan ons bestaan on-eindig meer waarde geven. Ook de heemkunde heeft hier een rol — een verheven, actueele en zeer dringende rol — te vervullen.

Assche-Walfergem. *Eugeen Van den Broeck*

Noorder- en Zuiderwand een rondbogig, in de Westzijde een spitsbogig venster; het is met een zandsteenen kruisribbengewelf overkluisd; de tweede geleding met aan ieder zijde twee lichtspelen; de derde met twee dichtgemetselde rondbogige galgaten; de vierde met spitsbogige galgaten (1553?), een pyramidale spits (1553?); Westingang met hardsteenen rococo deuromlijsting (XVIII³); ten Zuiden een ronde traptoren (XIV¹); ten Noorden een vierkante, overwelfde doopkapel (XVII⁴).

— Een driebeukig thans pseudo-basilikaal schip, drie traveeën lang; de middenbeuk (XIV¹) gedragen op zandsteenen rondzuilen, thans overwelfd (1637) met kruisribbengewelven, voorheen met bovenverlichting door kleine spitsbogige vensters, nu nog boven de gewelven bewaard, in 1823 in klassicistische geest gestukaard; overwelfde zijbeuken (1823) in baksteen met zandsteenen vensteromlijsting; ten Zuiden sporen van een geatofieerden transeptarm uit zandsteen, waarvan enkel de sluitgevel nog bestaat (XIV¹?); ten Noorden een meer uitgesproken kruisarm (1502) uit zandsteen met kruisribbengewelven; over schip en zijbeuken één groot dak met XVIII¹¹ betimmering.

— Een koor (XV¹¹), gothisch en barok, in baksteen, twee traveeën lang en met 3/6 absis, 1663 verbouwd, in zijn huidigen toestand voorzien van barokke vensteropeningen en kruisribbengewelven. Dit koor is geflankeerd door twee zijkapellen met stergewelven : de Noorder (in baksteen) XVIII¹, de Zuider (in zandsteen) XVII⁴. Boven het koor XVIe eeuwsch houten tongewelf.

— In het verlengde van de Zuiderkapel de sacristij (1879); ten Noorden een hulpsacristij gelijktijdig met de aanpalende zijkapel opgetrokken.

De kerk bezit :

Meubels.

— Rococo Hoofdaltaar (XVIII³), waarachter barok portiek door Jakob Ulver (A.v.o?) (1639), met schilderij van Peter van Mol (C) (1631), voorstellend «De Aanbidding der Koningen», hersteld in 1892 door J. Maillard, met er boven een beeld van Sint Marten te paard met bedelaar (XVIII¹).

— Twee Louis XVI zijaltaren met portiek (XVIII⁴), voorzien van XIXe eeuwsche schilderijen, waarvan één voorstellende «Christus aan het Kruis» van P. De Clerck uit Ninove. — Rond de muren van het hooge koor voor-klassicistische lambrizeering met koorbanken (1736).

— Een rococo
— Twee rococo
— Twee klas
— Rococo sa
— Een renais
— Een lavab
watervat (XV
— Drie «Ré

Zilverwerk.
— Een gedra
met engelen
— Een voor
— Een vroeg
geleverd do
smid te Aals
— Een proce
— Een wierd

Koperwerk
— Twee baro
— Een voor-
lamp (XVIII
— Acht kand
— Twee offe

Schilderij
— Portret va
Graffmonume
kerk)
— van Pasto
— van Pasto
— van Pasto

Klokken
— «Martinus
Gheyn in
— «Gudula»

Verdwenen :
— Een sacra
mans, A (151
— Grafzerk
sel (†1642)
(†1652).

Kerkhofmuur
— Overblijfs
gedeeltelijk
e. 2. De H
zandsteenbou
lang, met u
steunbeeren
vier venster
Oostzijde der
een contrefo
vensters er b
deur in de t
den Westervo
deld zeshoek
de kapel is o
(XVII²).

Zij bezit :

— Een barok
derij, de H.
Blancaert (C
— Een Gudu
— Een Chris
— Twee tinne
— Negen sch
voorstellend,
— Een klok
(1821).

Folklore :
— Individue
e. 3. De Sim
In de kapel
— Rococo a

heem een groot
andacht gaan naar
kerk : het gezin
tijd den thuis ont-
den thuis. Terug
tekaar leeren ont-
e kennis van me-
het heem geleefd
ons bestaan on-
ok de heemkunde
even, actueele en
ullen.

Van den Broeck

GESCHIEDENIS

n rondboogig, in
venster; het is
obgewelf over-
t aan ieder zijde
met twee dichtge-
; de vierde met
een pyramidale
met hardsteen
(3); ten Zuiden
en Noorden een
el (XVII⁴).
basilikaal schip,
lenbeuk (XIV¹)
ndzuilen, thans
ribbengewelven,
ng door kleine
ven de gewelven
hen geest gestu-
(1823) in bak-
omlijsting; ten
rofeerden tran-
enkel de sluit-
n Noorden een
(1502) uit zand-
over schip en
VIII¹ betimme-

n barok, in bak-
met 3/6 absis,
toestand voor-
ngen en kruis-
flankeerd door
en : de Noor-
uider (in zand-
XVIe eeuwsch

derkapel de sa-
n hulpsacristij
zijkapel opge-

(3), waarachter
A.v.o?) (1639),
ol (C) (1631),
er Koningen»,
, met er boven
aard met bede-

a met portiek
euwsche schil-
ende «Christus
ck uit Ninove.
ge koor voor-
et koorbanken

- Een rococo preekstoel (XVIII² of 3)
- Twee rococo biechtstoelen (±1750).
- Twee klassicistische biechtstoelen (1769).
- Rococo sacristijkasten (XVIII²).
- Een renaissance kerkmeestersbank (XVII¹).
- Een lavabo in zwart marmer met koperen watervat (XVIII¹).
- Drie «Régence» koorstoelen (XVIII²).

Zilverwerk.

- Een gedreven en vergulde barokke ciborie met engelenkopjes en loofwerk (XVII¹).
- Een voor-klassicistische kelk (XVIII¹).
- Een vroeg-barokke cilindermonstrans (1636), geleverd door Joos van Overschelde, zilver-smid te Aalst, A.
- Een processiekruis (XVII¹).
- Een pierookvat «Louis XVI» (XVIII³).

Koperwerk

- Twee barokke koperen kandelaars (XVII¹).
- Een voor-klassicistische ronde koperen Godslamp (XVIII¹).
- Acht kandelaars (XVIII¹).
- Twee offerandeschotels (XVII¹ en XVIII¹).

Schilderij

- Portret van Pastoor DE BROYER (XIX¹).
- Grafmonumenten* (tegen de buitenmuren der kerk)
- van Pastoor Fr. VAN DEN BROECKE †1784
- van Pastoor Lambertus ROMMES †1775
- van Pastoor Franciscus COPPENS †1760.

Klokken

- «Martinus», gegoten door Andreas Van den Gheyn in 1823.
- «Gudula», door denzelfden gieter in 1820.

Verdwenen :

- Een sacramentshuis door Laurens Keldermans, A (1511-1514)
- Grafzerk van Lucas Cayro, Heer van Moorsel (†1642) en van zijn vrouw Clara Lemmens (†1652).

Kerkhofmuur

- Overblijfsels, gedeeltelijk uit zandsteen XV? gedeeltelijk uit baksteen XVIII?
- e, 2. De H. *Gudulakapel* (1597), gothische zandsteenbouw, twee langwerpige traveeën lang, met uitgerekte 5/8 koorafsluiting met steunbeeren langs buiten; koor verlicht door vier vensters met nieuwe traceeringen; de Oostzijde der sluiting, waartegen in 't midden een contrefort, is thans blind; ingang met vensters er boven in de frontzijde, een tweede deur in de tweede travee ten Zuiden; boven den Westervoorgevel een tamelijk rijk behandelde zeshoekig overkragend steenen torentje; de kapel is overkluisd met kruisribbengewelven (XVII²).

Zij bezit :

- Een barok portiekaltaar (1660?) met schilderij, de H. Gudula voorstellend, door Antoon Blanckaert (1661) A.
- Een Gudulabeeld (XVIII¹).
- Een Christus in palmhout (XVIII).
- Twee tinnen driearmige kandelaars (XVIII¹)
- Negen schilderijen het leven van Gudula voorstellend, door Antoon Blanckaert (1661) A.
- Een klokje, door Andreas van den Gheyn (1821).
- Folklore :*
- Individueele nachtelijke bedevaarten.
- e, 3. De *Sint-Stevens-kapel*, herbouwd in 1911. In de kapel worden bewaard :
- Rococo altaartombe (XVIII³).

- Een schilderij «De Verrijzenis» (XVII¹).
- Een klokje van 1400.

e, 4. Baksteenen *wegkapelletje* op het gehucht Kattestraat, de H. Gudula toegewijd, met acht dorische hoekpilasters (XIX¹).

e, 5. De *Pastorie* (1752), thans gecementeerd (XX¹).

g, 1. Het *kasteel van Moorsel*, in een stemmige landelijke omgeving. *Waterslot* gebouwd door Karel van Croy, abt van Affligem, in 1526. Herbouwd in 1639 door Lucas Cayro. Vroeg-barokke zand- en baksteenbouw, opgetrokken in vier vleugels rond een bijna vierkante middenkoer en geflankeerd door drie vierkante hoektorens, drie geledingen hoog, door zadeldak met in- en uitzwenkende topgevels afgedekt. De vleugelgebouwen, twee geledingen hoog, de onderste (kelderverdieping) spaarzaam verlicht door enkele vensters, met vroeg-barokke zandsteen omlijsting, waarboven cirkelvormige nissen waarin oorspronkelijke borstbeelden; de tweede (begane grond) verbouwd in de XVIII³ is voorzien van een rijk ruime segmentbogige vensters. Om de binnenkoer waren oorspronkelijk open gaanderijen met dorische zuilen, verdwenen bij de verbouwing XVIII³; de gang aan den Oostvleugel aangebouwd XIX⁴. Tegen den Noord-Oosterhoek stond certijds een toren met spits (1526?). In het midden van den Westervleugel de ingang met geveltopyn twee ronde overkragende torentjes, gebouwd in 1908; bij dezen ingang hoort een ophaalbrug. Inwendige eenvoudige deuren en gestukadoorde plafonds (XVIII³), dit van de voormalige slotkapel wat rijker met H. Geestsymbool. Twee merkwaardige kelderruimten met eigenaardig ribbengewelf rustend op een centrale hardsteen zuil met lijstkapiteel (1639).

In het kasteel worden bewaard, o. m. :

- Een schilderij, het kasteel voorstellend vóór de verbouwing (XVIII²)
- laatrenaissance kasten (XVII¹).

In het park :

- Stallen en bijgebouwen (XVIII¹ of 2).

g, 3. Op het dorpsplein, oude *hoeve* met ingang hucht Waver : twee baksteenen lage *hoevegebouwen* (XIX¹)

g, 6. Oude *schuur* in vakwerk met stroodak (XIX¹).

g, 4. Op den weg naar Hekelgem, *watermolen* (XIX¹).

g, 5. Baksteenen romp van een voormaligen *windmolen*, gelegen in de nabijheid van het station (XIX¹?).

g, 6. Oude *schuur* in vakwerk met stroodak (XVII), op het gehucht «het Hoeksken».

BIBLIOGRAFIE

- REYNTENS OSCAR : De gemeente Moorsel, bij Aalst, en hare geschiedenis. Gent, 1892.
- DE POTTER Frans en BROECKAERT Jan : Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. — 5^e reeks, 3^e deel. Gent, 1898.
- PODEVIJN Renierius (Dom) : Moorsel, p. 36-38 en 58-61 in «Toerisme» 1930.
- VAN NUFFEL Petrus : Het kasteel van Moorsel. Aalst, 1937.
- VAN NUFFEL Petrus : Het kasteel van Moorsel, in «Het Nieuws van den Dag», 2-2-1938.
- VAN OVERSTRAETEN Jozef : (in ms op het Kunsthistorisch Instituut te Gent) : De Sint-Martinuskerk te Moorsel (1930).

VERBOND VOOR HEEMKUNDE

Afdeling van den V.T.B.

Derde Studiedag. Paleis der Academiën

Let op den datum!

10 u. Welkom! door den h. Jozef Van Overstraeten, voorzitter.

10 u. 5. Wenken en wenschen der studiekringen, consulenten en correspondenten (vooraf schriftelijk aan te kondigen!)

10 u. 35. *Maurits De Meyer* (Waasmunster): Volkskundig werk voor den heemkundige.

10 u. 50. Bespreking, waarna korte poos.

11 u. 15. Dr. *Maurits Vanhaegendoren* (Heverlee), archivaris bij het Rijksarchief: Wenken voor het behandelen van een gemeente-archief.

11 u. 30. Bespreking.

11 u. 45. Prof. Dr. Kanunnik *Gaston Polspoel* (Antwerpen): Aardrijkskundig werk voor den heemkundige.

12 u. 5. Bespreking. Einde 12 u. 30.

14 u. Toespraak door Prof. Ir. Stan Leurs, namens den V.T.B.

14 u. 10. Z. E. P. *Gerard Meersseman*, O. P. (Torhout): De heemkundige en het archeologisch bodemonderzoek.14 u. 25. Mr. *Vaast Steurs* (Mechelen), wn. stadsarchivaris: Juridische aspecten van het archeologisch bodemonderzoek.

14 u. 35. Bespreking der beide referaten, waarna korte poos.

Brussel, Zondag, 19 September

15 u. Ir. *Jozef De Meester* (Kortemark): De heemkundige en de vogelkunde.

15 u. 15. Bespreking.

15 u. 30. Prof. Dr. *Lodewijk Grootaers* (Tongeren): De heemkundige en de dialectkunde.

15 u. 45. Bespreking.

16 u. Dr. *Jan Lindemans* (Opwijk): Wat kan de heemkundige voor de persoonsnaamkunde (voornamen en familienamen) doen?

16 u. 15. Bespreking.

16 u. 25. Slotwoord door den voorzitter van het Verbond.

LET WEL

1. — De morgenvergadering begint klokslag 10 u. Men gelieve dus vóór dat uur in de zaal aanwezig te zijn. Ze eindigt te 12 u. 30.

2. — De namiddagvergadering begint stipt te 14 u. en eindigt te 16 u. 30.

3. — Het Paleis der Academiën ligt tusschen de Regentlaan-Kunstlaan en de Hertogstraat, aan het Paleizenplein, bij het Koninklijk Paleis.

4. — De toegang tot de vergaderingen is vrij.

5. — Studiekringen, hh. consulenten en correspondenten, vergeet niet vooraf schriftelijk uw wenken en wenschen aan te kondigen!

DERDE LIJST VAN CONSULENTEN

Consulenten zijn vooraanstaande beoefenaars eener heemkundige wetenschap, die op hun eigen wetenschappelijk terrein het Verbond met raad en daad willen bijstaan.

Ze hoeven natuurlijk slechts leiding en inlichtingen te verschaffen zoover de vragen niet te vaag of te algemeen of te onbescheiden worden gesteld. Een postzegel voor antwoord moet iedere vraag vergezellen!

BRACKE A., publicist in natuurwetenschappen, Casteau (bij Bergen): plantkunde.

CARNOY Albert, Dr., professor aan de universiteit, Oude Markt 24, Leuven: toponymie

CLABOTS Albert, ingenieur, Demeesterstraat 28, Zwevegem, raadslid voor Brabant van het Verbond voor Heemkunde: familiekunde, huismerken (aanvulling)

GESSLER Jan, Dr., professor aan de universiteit, L. Schreurvest 31, Leuven: volkskunde

LANCKROCK Richard, staatsbeambte, redacteur aan «Weetlust», Groeningestraat 122A, Gent: biologie, microscopie.

LEMAIRE Raymond, Drs. assistent van den adviseur-generaal voor de monumentenzorg, Paaschbloemenlaan 26, Ukkel: monumentenzorg, geschiedenis der architectuur.

MAERE René, Z. E. H., Kanunnik, professor aan de Universiteit, Minderbroedersstraat 29, Leuven: oudheidkunde en kunstgeschiedenis.

MEERSSEMAN Gerard, O.P., Z.E.P., Bruggestraat D 4, Torhout, oudheidkundige, raadslid voor West-Vlaanderen van het Verbond voor Heemkunde: oudheidkunde, geschiedenis van het graafschap Vlaanderen (verbeter.)

ROGGEN Domien, Dr., professor aan de Gentse Universiteit, Adolf Buyllaan 105, Brussel-Elzene: geschiedenis der beeldhouwkunst.

SIMONS Jozef, letterkundige, Steenweg op Mol, 10 b, Turnhout: Kempische heem- en letterkunde.

VIJFDE LIJST VAN CORRESPONDENTEN EN STUDIEKRINGEN

aangesloten bij het Verbond voor Heemkunde

De cursief gedrukte namen duiden de plaatsen aan waar een aangesloten studiekering voor heemkunde bestaat. Kringen en correspondenten beantwoorden graag heemkundige vragen, die niet te vaag of te algemeen gesteld zijn. Wederkeurig dienstbetoon is plicht! Postzegel voor antwoord niet vergeten.

Wie wil op de zesde lijst voorkomen?

Alseberg: Proost Albert, leeraar, Witte Weg 6

Beringen (zie III en IV+): Quintens Jef, schoolhoofd

Bever (Henegouwen): Vandercammen Emilien, onderwijzer, Plaats 5

Beverloo: Thonissen Renier, onderwijzer, Vurtensche Weg 29, Beringen-Mijn

Bokrijk (Genk): Bouveroux Jan, secretaris van het Provinciaal Domein, Kuringersteenweg 60, Hasselt.

Brustem: Ruppel Anna, onderwijzeres, Dorpstraat 203

Denderwindeke: Lanekman Cyriel, Z.E.H., onderpastoor, Dreef 39, Ninove.

Desschel: Mulders Albert, onderwijzer, Lorzstraat 3

Diest (Zie I+): Sangers Willem, E.H., Kruisheer

Eikevliet (Hingene): Verbruggen Clemens, schoolhoofd

Erondegem: De Clippeleer Louis, onderwijzer, Kuilstraat, N. H.

Gavere : De Clercq René, onderwijzer, Kerkstraat
 Geeraardsbergen : Lalleman Jan, Secretaris van de C.O.O., Buizemontstraat 41 (aanvulling bij 1)
 Gentbrugge : De Geest Juul, onderwijzer, Jules de Saint-Genoisstr. 162
 Gijzegem : Vercammen-Van de Velde Magdeleine.
 Hendrieken : Coune Lambrecht, Z.E.H., pastoor
 Herdersem : (zie II+) Vercammen-Van de Velde Magdeleine, Gijzegem.
 Hoboken : Geuens Antoon, architect, Leopoldsllei 27.
 Houthalen : Moors René, schoolhoofd, Dorp 19 a
 Kalken : De Geest Juul, onderwijzer (woont : Jules de Saint-Genoisstr. 162, Gentbrugge)
 Kortesse : (zie IV) Van Vinckenroye Flor., Dorpstraat 11 (verbetering)
 Leopoldsborg : (zie IV) Claereboudt E., schoolhoofd, Englebert Adanglaan 73 (verbetering).
 Lovendegem : Colpaert André, onderwijzer, Molendreef 43
 Machelen (Vilvoorde) : Puttemans Renaat, onderwijzer, Deneufforgestr. 26
 Mariaburg : Van den Bussche Charles, beambte, Vredelei 29 (verbetering)
 Meerle : De Laet Hendrik, geneesheer, Voort 65
 Meerle : (zie IV) Vermeulen Karel, onderwijzer (schrappen)
 Merksplas : Van Gool Karel, beambte, Dorp 77
 Mortsel : Van Roy Frans, onderwijzer, Antwerpschestr. 120
 Neeroeteren : Mulders Albert, onderwijzer, Zittaart 11 B, Meerhout
 Nevele : Schelstraete Antoon, hoogstudent, Veldeken 50
 Ninove (zie IV+) Lanckman Cyriel, Z.E.H., onderpastoor, Dreef 39

Olmen : Mangelschots August, onderwijzer.
 O. L. Vrouw-Lombeek : (zie IV+) Van Stalle Paul, schoolhoofd, Kon. Albertstr. 51
 Oosteekloo : Roegiers Herman, brouwer, burgemeester
 Ophasselt (zie IV+) Delmotte Jozef, E. H., Waterlooze
 Oud-Turnhout : (zie IV) Mertens August (schrappen)
 Rumst : (zie IV), Frans Abel, schepen (familienaam : Frans)
 Schelle : Wachtters Louis, leeraar, Provinciale Steenweg 38
 Serskamp : Bogaert Albert, meester-kleermaker, Dreef 18
 Sint-Laureins : Jonckheere Albert, hoogstudent, Dorpstr. 5
 Sint-Martens-Latem (zie IV) Charles... (schrappen)
 Steenhuffel : Steenackers Frans, onderwijzer
 Stevensweert (Ned. Limburg) : Sangers Willem, E. H., Kruisheer, Diest.
 Ukkel : Lemaire Raymond, Drs, Paaschbloemenlaan 26
 Voort (Limburg) : Coune Lambrecht, Z.E.H., pastoor
 Waregem (zie IV) : Lahousse Henri, rustend onderwijzer, Jules Stormestraat 59 (verbetering)
 Weerde : Van Dijk Adolf, gemeentesekretaris
 Wervik : Lannoy Lucien, architect, Leicestr. 23
 Westmalle : Oudermans Jozef, schoolhoofd, Antwerpschesteenweg 56 a
 Wilsle : Hueber, Z.E.P., O.S.B., onderpastoor (woont : abdij Keizersberg, Leuven).
 Zele : De Keyzer Jozef, Z.E.H., professor aan het Klein Seminarie, Sint-Niklaas
 Zittaart (Meerhout) : Mulders Albert, onderwijzer, Zittaart 11 B, Meerhout
 Mergem : Colpaert André, onderwijzer, Molendreef 43, Lovendegem
 Zonhoven : (zie IV) Moons Remi (schrappen)

HEEMKUNDIGE BIBLIOGRAFIE VANAF 1940. - IV.

- Groeningespel (tooneel)
KUST
 Zie ook : Heist, Koksijde, Oostende
 2 De Spot Ernest. - Vlaamsche zeevisschers (novellen en schetsen over visscherij, zee en duin) 42/299
 2 Duribreux Gaston. - Bruun (roman)
 0 Duribreux Gaston. - De laatste visschers (roman der westkust)
 Duribreux Gaston. - Die letzten Fischer (vert. roman)
 Duribreux Gaston. - Op Vlaanderen's kust. Onze visschers.
 3 Duribreux Gaston. - De Roeschaard (visschersroman)
 1 Duribreux Gaston. - Zee- en visschersvolk op Vlaanderens kust.
 1 Filliaert Juul. - Meidagen 1940 in Vlaanderen's Westhoek (oorlogsdagboek)
 3 Germonprez Fred. - Dat dwaze hart (roman)
 1 Germonprez Fred. - Volk uit den Westhoek (novelle); 3e dr.
 0 Germonprez Fred. - De Westkust onder vuur deren's Westhoek (oorlogsdagboek)
 3 Janssens E. - Histoire ancienne de la Mer du Nord.
 0 Looitiens Carlo. - Duin- en strandverdediging langs de Vl. Kust (natuurl. wet.)
 2 Maur Evelyn. - L'enfant silencieux (roman)
 3 Officieele lijst der Belgische visschersvaartuigen
- KEMPEN** (vervolg)
 3 V.T.B.-Sniederspad Antwerpen-Turnhout
 1 XXX. - Volk uit de K. (heemkundige varia, onder leiding van Leo Op de Beeck) 42/292
 2 Weckx Jan. - Wat wankelde... (roman; Noord-Limb., aan de Dommel)
KERKHOVE
 2 Streuvels Stijn. - De teleurgang van den Waterhoek, 3e dr.
KESSEL
 2 Lemaire Raymond. - De bouwgeschiedenis der kerk van K. (in «Handelingen van het centrum voor archeologische vorschingen» I.)
KLEIN-BRABANT
 Zie ook : Boom, Rupel, Schelde
 2 Peleman Bert. - Boerenlyriek (bloemlezing uit zijn gedichten)
 1 Van Laeken Lodewijk. - Vlaamsch bloed (de Boerenkrijg in K.-B.), heruitg.
KOKSIJDE
 3 Elsschoi Willem. - Tsjip (verhaal), herdr.
KORTRIJK
 1 Blockmans Fr. - 1302. Vóór en na (gesch.)
 2 Crampe Theodor. - Die flandrische Familie Crampe. Ergänzungsheft zu I-III (1933-1938)
 2 Soete Jan. - Het wetenschappelijk werk en de verzameling van Pastoor Slosse 43/7
 2 Van de Velde Anton. - Willem van Saeftinge (Guldensporenslag)
 1 Vercnocke Ferdinand. - Dampiere. Een

- secretaris
 ingersteen-
 eres, Dorp-
 l, Z.E.H.,
 ijzer, Lor-
 H., Kruis-
 Clemens,
 onderwijzer.

- 0 Prud'homme van Reine W. J. - Wat vind ik aan het strand? Excursieboekje voor de Nederlandsche Noordzeekust, Van der Meersch Maxence. - L'Empreinte du Dieu (roman)
- 3 Van Offel Horace. - Le capitaine du vaisseau fantôme (roman)
- 1 Verenoock Ferdinand. - Zeeland (gedichten), 3e dr.
- KWAADMECHELEN**
- 0 Clerckx A. H. - Over de toekomstmogelijkheden van den Westhoek van het Limburgsch kolenbekken 43/7
- LAMPERNISSE**
- 1 Hans Abraham. - Nikolaas Zannekin (verhaal), heruitg.
- LEIE**
- Zie ook : Deinze, Heule, Kortrijk, Marke, Meenen.
- 2 Defraeye Leon. - De L. in de letterkunde 42/317
- LEMBEEK (bij Halle)**
- 2 Kuypers Julien. - Heer van Lembeke, rijd aan! (roman, einde 13e - begin 14e eeuw)
- LEOPOLDSBURG**
- 3 Depauw Valère. - De 15e Compagnie (schetsen uit het soldatenleven)
- 3 Sylvius Anne. - Qui sème le vent (politie-roman)
- LEUVEN**
- 1 Coppens J. - Paulin Ladeuze, orientalist en exegeet, 1870-1940 (rector der universiteit)
- 0 de Borchgrave d'Altena J. - Notes pour servir à l'inventaire des œuvres d'art du Brabant, Arrondissement de Louvain. 42/292
- 2 De Raeymaeker Louis. - Het Seminarie Leo XIII van 1892 tot 1942. 0
- 2 du Jacquier Yvonne, Franz (roman; universiteit)
- 2 XXX. - Nicolaus Clenardus (vooral de studie van H. De Vocht)
- 2 Regards sur les étudiants de Louvain.
- 2 Roemans Robert. - Prof. Dr. Lodewijk Scharpé.
- 2 Universitas, Onze katholieke universiteit.
- 3 Van Noordhoven Jan. - Chantons la bière (gesch. eener groote brouwerij met lage gisting)
- LIER**
- 2 Clijmans Frederik. - Opsomer. Beknopte levensschets.
- 2 Heidekens Tony. - Normalist, weet ge 't nog?
- 2 Janssens Bernard. - Liersche kunstschilders uit vorige eeuwen, 1500-1900
- 0 Paaps Tony. - Het leven van den H. Gummarus
- 2 Thiry Antoon. - Het schoone jaar van Carolus (verhaal), herdr.
- 1 Timmermans Felix. - De familie Hernat (roman)
- 3 Timmermans Felix. - Oscar. Van Rompay (schilder)
- 2 Wachtters Louis. - Lodewijk Van Boeckel (kunstsmid) 43/27
- 2 Zielens Lode. - Opsomer (schilder)
- LIMBURG (provincies)**
- Zie ook : Albertkanaal, Beringen, Brustem, Hasselt, Kanne, Kempen, Kwaadmechelen, Leopoldsbuurg, Maaseik, Oostham, Tessenderloo.
- 2 Bakelandt Louis. - Géographie littéraire du Limbourg.
- 9 Beaujean H. A. - Geschiedenis van L. (Nederl.-L.)
- 0 Beckers H. J. en Beckers G. A. J. - Voorgeschiedenis van Zuid-Limburg (Nederl.-L.)
- 0 Bekman Bernard. - Uit het land van het Zwarte Goud. Over de kolennijnen in (Nederl.) Zuid-Limburg.
- 0 Clerckx A. Henry. - Over de toekomstmogelijkheden van den Westhoek van het Limburgsch kolenbekken 43/7
- Coenen Jozef. - Limburgsche oorkonden (inventaris)
- 1 Gessler J. B. - Losse aantekeningen over de boetebedevaarten uit Loonsche en andere bescheiden.
- 0 Gierlichs Wilhelm. - De geschiedenis der Bokkerijders in het voormalige land van 's-Hertogenrode (Rolduc) (gesch. en folkl.)
- 1 Guide des charbonnages 1941 (guides Hallet)
- 1 Hereswitha Maria. - De vrouwenkloosters van het Heilig Graf in het prinsbisdom Luik vanaf hun ontstaan tot aan de Fransche revolutie (1480-1798).
- 1 Kemp M. - Limburg 1839-1939 (een eeuw gesch. van Nederl.-L.)
- 2 Leynen Hubert. - Smokkelen (geromanceerde reportage van de Noordergrens)
- 1 Schreurs Jac. - Kroniek eener parochie. De kraai op den kruisbalk (roman uit de Ned.-Limb. mijnstreek)
- 3 Seghers René. - Waterval (roman; Maasland)
- 3 Soetewey. - Zie Verwilghen.
- 1 Swerts Lambert. - Dat oude land (studies; o. m. 't landschap langs de Maas, Ruttenei)
- 0 Toussaint A. J. - Limburg ons heem (heemkunde van Nederl.-L. voor de lagere school); 3 dln. I.
- 0 Van de Weerd H. - De H. Willibrordus in L. (kerkel, gesch.)
- 3 Van Pelt H. (Leynen Hubert). - Bokkerijders in de Kempen (bandieterijen in Noord-L., tweede helft 18e eeuw), 2e uitg.
- 1 Verschueren Lucidius. - De bibliotheek der Karthuizers van Roermond
- 3 Verwilghen R. en Soetewey. - De planologische ordening van L.
- 0 Welters Ad. - Legendes van de Ster der Zee (Lievevrouwebeeld te Maastricht), herdruk.
- LISSEWEGE**
- 2 Van de Velde Anton. - Willem van Saeftinge (Ter Doest)
- LOKEREN**
- 0 Meulepas Pius Florentius. - Baba Krizepino. Levensschets van E. P. Crispinus (Alfons) Pyckhout, O.F.M., missionaris (uit L.)
- LOO**
- 2 Boschvogel F. R. - Willem van Loo (historische roman, 12e eeuw)
- MAASEIK**
- 1 Boschvogel F. R. - Als ick can (leven van Jan van Eyck)
- 0 Daniëls G. - Oud M. (architectuur vooral) 41/388
- MARKE**
- 2 Zie Kortrijk, Soete.

«Heemkunde», orgaan van het Verbond voor Heemkunde, afdeeling van den V.T.B., Sint-Jacobsmarkt 45, Antwerpen (uitgever).
Hoofdredakteur : Jozef Van Overstraeten, Parklaan 24, (O.-Vl.)
Drukker : P. Dirix, Apostelstraat 8-10, Antw.
Toelatingsnummer : P. 303.